Näringsutskottets betänkande

1980/81:6

över regeringens skrivelse 1980/81:11 med årsredovisning för Statsföretag AB jämte motion

Ärendet

I detta betänkande behandlas Statsföretag AB:s årsredovisning för år 1979, vilken har överlämnats till riksdagen med regeringens skrivelse 1980/81:11 (industridepartementet).

Med anledning av skrivelsen har väckts en motion, som redovisas nedan.

Verkställande direktören Per Sköld och ekonomidirektören Lennart Redefelt, Statsföretag AB, har inför utskottet lämnat upplysningar i ärendet.

Motionen

Yrkande

Den motion som har väckts med anledning av skrivelsen är 1980/81:44 av Olle Grahn m. fl. (fp), vari hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag angående börsintroduktion av vissa dotterbolag till Statsföretag AB i enlighet med vad som anförts i motionen.

Motivering

I motionen anförs att en stor del av Statsföretag AB:s företagsförvärv har sin bakgrund i krissituationer av olika slag, där den svenska riskkapitalmarknadens nedsatta funktionsduglighet ofta gjort att andra alternativ än statligt övertagande inte stått till förfogande. Finansieringen av företagsförvärven har sålunda ytterst baserats på riksdagens makt att beskatta medborgarna. Denna brandkårsfunktion för Statsföretag har medfört åtskilliga problem för företaget, säger motionärerna. Resultatet av utvecklingen har dock varit en ständig tillväxt för Statsföretagsgruppen, framhåller de.

Om det i vissa situationer kan finnas goda skäl till att Statsföretag köper nya bolag, kan det i andra situationer finnas goda skäl till att staten helt eller delvis säljer sina intressen i företag, anser motionärerna. Till motivering anför de följande. En dominerande statlig företagsamhet försvårar statsmakternas uppgift att skydda den enskilde och fungera som opartisk skiljedomare i marknadsekonomin. En ständigt växande statlig företagssektor är allvarlig för den som anser att makten över näringslivet bör spridas och att

konkurrensen bör ökas med många företag och många ägandeformer. Det kan också hävdas att det är en fördel om tendensen till fortgående utvidgning av den statliga företagsamheten balanseras av försäljningar av andra företag. Om en del av den nuvarande statliga företagssektorn finansierar sig själv över den organiserade riskkapitalmarknaden och är noterad på fondbörsen, innebär det att man ytterligare betonar kravet på effektivitet och lönsamhet, samtidigt som en expansionsmöjlighet oberoende av politiska beslut öppnas. Börsnotering av ett företag innebär en möjlighet att sprida aktier i ett företag till de anställda.

Vid en börsintroduktion av ett företag i Statsföretagsgruppen är det rimligt att Statsföretag behåller en majoritets- eller minoritetspost i företaget i fråga, anser motionärerna. De menar att regeringen och Statsföretags ledning bör föreslå vilka av Statsföretags dotterföretag som bör börsintroduceras. Som exempel på lämpliga företag nämner de KabiVitrum AB, Rockwool AB och SARA AB.

Uppgifter i anslutning till motionen

Tidigare riksdagsbehandling av motioner i ämnet

Motioner väcktes årligen under perioden 1956–1972 om försäljning till allmänheten av en viss andel av aktierna i Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB) och under perioden 1959–1972 om utredning rörande försäljning till allmänheten av aktier i statliga aktiebolag mera generellt. Motionerna avstyrktes genomgående av statsutskottet resp. näringsutskottet och avslogs av riksdagen. Reservationer förekom emellertid i regel. En redogörelse för behandlingen av motionerna t. o. m. år 1971 finns i näringsutskottets betänkande NU 1972:16. I detta hänvisade utskottet med anledning av 1972 års motioner till sitt ställningstagande föregående år. Utskottet hade då (NU 1971:46) anfört bl. a. följande. Utvecklingen inom den statliga företagssektorn under de senaste åren hade skapat ändrade förutsättningar för bedömning av motionärernas förslag – de flesta av de berörda företagen var nu dotterbolag till Statsföretag AB. Särskilda åtgärder hade vidtagits för att bereda insyn i dessa företag. Det fanns därför ingen anledning att – såsom motionärerna ville – tillgripa aktieförsäljning för att ge ett större antal människor möjlighet att följa företagens utveckling. När det gällde ett annat angivet syfte, att skapa underlag för ett ökat aktiesparande, var ett vidare perspektiv önskvärt. Betänkandet år 1972 innehöll en reservation av moderata samlingspartiets representanter i utskottet till förmån för de motionsyrkanden om aktieförsäljning som då förelåg.

I slutet av år 1977 behandlade näringsutskottet (NU 1977/78:33) ett motionsyrkande om bl. a. försäljning till enskilda och börsintroduktion av aktier i företag inom Statsföretagskoncernen.

Utskottet uttalade att frågan om utvidgning av de statliga företagens

ägarkrets hörde till dem som skulle behandlas av statsföretagsutredningen (se följande avsnitt), vilken regeringen helt nyligen hade beslutat om. Motionärernas syfte att få till stånd en utredning om försäljning av aktier i statliga företag hade sålunda blivit tillgodosett, menade utskottet. I det läget inskränkte sig utskottet till att konstatera att motionen inte gav anledning till någon åtgärd från riksdagens sida.

Utskottets socialdemokratiska ledamöter gav i en reservation uttryck för en kritisk inställning till förslag om försäljning till allmänheten av aktier i statliga företag.

I ett särskilt yttrande anförde moderata samlingspartiets och folkpartiets representanter i utskottet att starka skäl talade för att det skulle skapas möjlighet till spridning av ägandet till aktier i statliga företag.

Statsföretagsutredningen m. m.

Statsföretagsutredningen avgav i slutet av år 1978 betänkandet (SOU 1978:85) Statligt företagande i samhällets tjänst. I utredningens direktiv sades bl. a. följande.

Frågan om en utvidgning av de statliga företagens ägarkrets har aktualiserats i olika sammanhang. Härvid har nämnts spridande av aktierna såväl i moderbolaget som i vissa dotterbolag. Utredaren bör studera vilka verkningar ett vidgat ägande av företagen inom Statsföretagsgruppen kan få såväl vad beträffar möjligheterna att genomföra samhälleliga uppgifter som i ekonomiskt hänseende. Även praktiska konsekvenser t. ex. i fråga om möjligheterna att utnyttja koncernbidrag till delägda företag bör belysas.

Utredningens övriga uppgifter var bl. a. att lämna förslag till övergripande målsättning för Statsföretagsgruppen och mot bakgrund av denna föreslå lämplig organisation och att utvärdera det s. k. offertförfarandet, som avser ålägganden för Statsföretag som fullgörs mot särskild ersättning.

I syfte att man skulle ta till vara möjligheterna till tillväxt för vissa av Statsföretagsgruppens företag och få ett blandekonomiskt instrument för expansivt samarbete med andra ägarkategorier föreslog utredningen att ett bolag benämnt Statsinvest skulle bildas. Till Statsinvest föreslogs bli överförda aktierna i ett lämpligt urval av företagen inom Statsföretagsgruppen.

I rent finansiellt hänseende skulle enligt utredningen t. ex. allmänna pensionsfonden (fjärde fondstyrelsen) och banker närstående investmentbolag kunna släppas in som delägare i Statsinvest. Om Statsinvest noterades på börsen eller fondhandlarlistan skulle finnas möjlighet att sprida aktier i företaget också till allmänheten. Med hänsyn till pågående debatt om löntagarfonder, särskilda aktiefonder, en ytterligare delfond inom allmänna pensionsfonden, m. m. skulle också nya intressenter kunna komma i fråga.

Utredningen fäste vidare uppmärksamheten på att åtminstone fjärde

fondstyrelsen och övriga institutionella placerare för sin medverkan torde ha anspråk på introduktion på fondbörsen eller fondhandlarlistan.

Utredningen ansåg att det borde ankomma på Statsföretags styrelse att utarbeta ett konkret förslag avseende Statsinvest. Som allmänna kriterier borde därvid gälla att de dotterföretag som skall ingå i Statsinvest bör ha erforderliga lönsamhetsförutsättningar och i övrigt sammantaget ha goda tillväxtförutsättningar.

Statsföretagsutredningens betänkande har remissbehandlats. Vad gäller utredningens förslag om Statsinvest och de därmed sammanhängande möjligheterna till ett vidgat ägande inom Statsföretagsgruppen rådde det delade meningar bland remissinstanserna. Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges industriförbund och Svenska handelskammarförbundet uttalade att förslaget var i överensstämmelse med deras grundläggande värderingar men borde ytterligare bearbetas och konkretiseras. Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens centralorganisation, statens industriverk och Statsföretag AB sade sig utifrån något olika utgångspunkter inte kunna stödja förslaget om Statsinvest.

I proposition 1979/80:79 (NU 1979/80:37) om kapitaltillskott till Statsföretagsgruppen, m. m. behandlades, utöver Statsföretagsgruppens kapitalbehov på kort sikt och några till detta knutna frågor, ett par av statsföretagsutredningens förslag, dock inte vad gäller Statsinvest. Som en allmän utgångspunkt för de förslag om anslag som lades fram i propositionen angavs i ett särskilt avsnitt vissa preciseringar av Statsföretagsgruppens mål. Vad gäller bl. a. statsföretagsutredningens förslag om Statsinvest och de därmed sammanhängande frågorna om samarbete med andra ägarkategorier anförde industriministern att dessa frågor krävde ytterligare överväganden.

Utskottet

Utskottet har granskat Statsföretag AB:s årsredovisning för år 1979 och därvid inte funnit anledning till något särskilt uttalande från utskottets sida.

I den motion som har väckts med anledning av regeringens skrivelse med överlämnande av årsredovisningen föreslås att regeringen skall lämna riksdagen förslag angående börsintroduktion av vissa dotterbolag till Statsföretag AB. Motionärerna uttalar att en dominerande statlig företagsamhet försvårar för statsmakterna att skydda den enskilde och fungera som opartiska skiljedomare i marknadsekonomin. En del av den nuvarande statliga företagssektorn borde finansiera sig själv över den organiserade riskkapitalmarknaden och vara noterad på fondbörsen. Detta skulle innebära att kravet på effektivitet och lönsamhet betonas ytterligare.

Förslag om försäljning till allmänheten av aktier i statliga företag har tidigare framförts i en serie av motioner under många år t. o. m. 1972. Genomgående avslogs motionerna, sedan de avstyrkts vid utskottsbehand-

lingen. I regel förekom dock reservationer. Likaså avstyrkte näringsutskottet (NU 1977/78:33) i slutet av år 1977 ett motionsyrkande om försäljning till enskilda och börsintroduktion av aktier inom Statsföretagskoncernen. Utskottet hänvisade bl. a. till att en utredning – statsföretagsutredningen – skulle behandla frågan om utvidgning av de statliga företagens ägarkrets.

Statsföretagsutredningen föreslog i slutet av år 1978 i sitt betänkande (SOU 1978:85) Statligt företagande i samhällets tjänst bl. a. att ett bolag benämnt Statsinvest skulle bildas. Till detta bolag skulle överföras aktierna i ett lämpligt urval av företag inom Statsföretagsgruppen. Genom att låta Statsinvest noteras på börsen eller fondhandlarlistan skulle man enligt förslaget kunna sprida aktier i företaget till allmänheten. Betänkandet har remissbehandlats. Därvid har framförts såväl positiva som negativa reaktioner på förslaget om Statsinvest.

Utredningens förslag i denna del övervägs f. n. av regeringen. Utskottet ser därför inte anledning för riksdagen att nu göra någon framställning till regeringen i det aktuella ämnet. Sålunda avstyrker utskottet motion 1980/81:44.

Utskottet hemställer

1. beträffande *årsredovisning för Statsföretag AB*
   att riksdagen lägger regeringens skrivelse 1980/81:11 till handlingarna,
2. beträffande *börsintroduktion av vissa dotterbolag till Statsföretag AB*
   att riksdagen avslår motion 1980/81:44.

Stockholm den 18 november 1980

På näringsutskottets vägnar
INGVAR SVANBERG

Närvarande: Ingvar Svanberg (s), Johan Olsson (c), Erik Hovhammar (m), Hugo Bengtsson (s), Sven Andersson (fp), Nils Erik Wååg (s), Margaretha af Ugglas (m), Lilly Hansson (s), Birgitta Hambraeus (c), Tage Adolfsson (m), Lennart Pettersson (s), Bengt Sjönell (c), Rune Jonsson (s), Wivi-Anne Radesjö (s) och Christer Eirefelt (fp).